

100 DE ANI DE LA IZBUCNIREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Constantin CHIPER *

Cuvinte cheie: 100, Primul Război Mondial, retragere, poziție**Keywords:** 100, World War I, withdrawal, position.**Abstract**

On June 28, 1914 Serbian student Gavrilo Princip first shots fired in Sarajevo (Bosnia), murdering crown's Habsburg heir, Archduke Franz Ferdinand, and his wife, Sofia, Duchess of Hohenberg. The first military operations in the West have taken the form of "Blitzkrieg", while in winter 1914-1915 to reach the "war of position".

The initiative belonged to the top of German forces that occupied Luxembourg (20 July / August 2) and Belgium (July 22 / August 4).

The most important battle on the Western Front was held in 1916 at Verdun (22 February / March 6 - September 3/16).

Romanian Army, rebuilt in the winter of 1916/1917 with the help of the French military mission will give răsunațiile battles in the summer of 1917, in the triangle of death - Marasti, Marasesti and Oituz - saving the national existence of the Romanian people.

La data de 28 iunie 1914 elevul sârb Gavrilo Princip a tras primele gloanțe la Sarajevo (Bosnia), asasinând pe moștenitorul coroanelor Habsburgilor, arhiducele Franz Ferdinand, și pe soția acestuia, Sofia, ducesă de Hohenberg, aprinzând astfel scânteia primului război mondial. Atentatul a produs indignare și consternare în Europa și Austria. Încurajată de Germania, Austria a adresat un dur ultimatum guvernului Serbiei, suspectat de complicitate în organizarea atentatului.⁵²⁶

Primul război mondial a izbucnit la data de 28 iulie 1914, datorită conflictelor de interese politice și economice ale marilor puteri, atrăgând în mrejele peste un miliard de locuitori din 33 de țări. În scurt timp, Tripla Alianță, formată din Germania și Austro-Ungaria, și Antanta (Tripla Înțelegere), formată din Franța, Marea Britanie și Rusia, au început ostilitățile militare, primii ocupând Belgia și o parte din estul Franței.⁵²⁷

* col. (rtr.), Asociația Națională Cultul Eroilor, „Regina Maria”.

⁵²⁶*** *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 296.

⁵²⁷ Mic Dicționar Enciclopedic, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 1616.

Conflictul, cel mai devastator de până atunci, a durat patru ani și patru luni și a provocat 9.700.000 morți, 20.000.000 răniți și pierderi materiale de peste 278 miliarde dolari.⁵²⁸

Primele operații militare din vest au îmbrăcat forma „războiului fulger”, pentru ca în iarna 1914-1915 să se ajungă la „războiul de poziții”.⁵²⁹

Inițiativa a aparținut de la început forțelor germane, care au ocupat Luxemburgul (20 iulie / 2 august) și Belgia (22 iulie / 4 august). Marele Cartier General francez, condus de generalul Joseph Joffre, a început bătălia de la Marna (23 august / 5 septembrie - 1/14 septembrie), producând o serioasă înfrângere trupelor germane. O ultimă încercare a ambelor părți de a obține decizia în Occident, în maniera „războiului fulger”, s-a consumat în toamna anului 1914 și în iarna 1914-1915, în cadrul operației numită „cursa către mare”, în care atât forțele germane, cât și cele aliate, au căutat să-și învâluie reciproc „aripa mobilă” dispusă spre Marea Nordului și Canalul Mânecii.

În Europa de răsărit, armatele ruse, comandate de generalii Samsonov și Rennenkampf, din grupul „Jilinski”, și-au desfășurat ofensiva spre Prusia Orientală, obligând marile unități ale Armatei a 8-a Germană „von Prittwitz” să se retragă. În nord, armata rusă a pătruns în spațiul dintre Königsberg și Lacurile Mazuriene. Armata a 8-a Germană a învins Armata 1-a „Samsonov” în bătălia de la Tanneberg, la data de 16/29 august 1914. Ulterior germanii au respins Armata a 2-a „Rennenkampf”, în bătălia de la Lacurile Mazuriene. În Galiția, armatele ruse din „Grupul Ivanov” au învins Armatele a 2-a și a 3-a austro-ungare, în zona Lvov (10/23 august - 30 august / 12 septembrie). La această operațiune a participat și Armata a 9-a Rusă, dinspre nord. Pentru a redresa situația, armatele germane, sprijinite de cele austro-ungare, au trecut la ofensivă, câștigând bătălia de la Lodz, din 30 octombrie / 12 noiembrie 1914, fără a învinge gruparea rusă din cotul Vistulei.⁵³⁰

Austro-Ungaria a executat o ofensivă în Balcani, între Sava, Iadar și Iadar Drina, pe un front de 200 km. Armata sârbă, sub comanda voievodului Putnik, a reușit să treacă peste frontieră până la 11/24 august 1914. A doua ofensivă austro-ungară, din septembrie-noiembrie 1914, desfășurată cu peste 300.000 oameni, pe Sava și Drina, s-a soldat cu un nou eșec pentru armatele dublei monarhii, care au pierdut 90.000 de oameni, 200 de tunuri și importante cantități de materiale de luptă.⁵³¹

Frontul italian a fost deschis în aprilie-mai 1915, după aderarea Italiei la Antantă. Prima victimă a dezechilibrului de forțe a fost în estul Europei. Serbia a fost ocupată de către austro-ungari, germani și bulgari. Armata sârbă s-a retras în Insula Corfu, reapărând pe câmpul de luptă în anii 1917-1918, cu o participare notabilă în cursul ofensivei finale a aliaților în Balcani.

Germania a pierdut în numai 5 luni de război 810.000 de oameni (morți, răniți, prizonieri, dispăruți), Austro-Ungaria a pierdut 1.269.000 de oameni, Franța 848.000 și Rusia 1.000.000.⁵³²

⁵²⁸ *Ibidem*.

⁵²⁹ C. Găvănescu, Ion Manolescu, *Războiul cel Mare 1914-1918*, vol. 1, București, 1924, p. 57-155.

⁵³⁰ Ștefan Pașcu ș.a., *Istoria militară a poporului român*, vol. 5, Editura Militară, București, 1988, p. 325.

⁵³¹ *Ibidem*

⁵³² *Ibidem*

Armatele Puterilor Centrale și ale Antantei au intrat în anul 1915 în dispozitive de luptă caracteristice războiului de poziții. La sfârșitul anului 1915, experții militari au consemnat eșecul programului „bătăliilor generale de ruptură”.⁵³³

Cea mai importantă bătălie pe frontul de vest s-a desfășurat în anul 1916, la Verdun (22 februarie / 6 martie - 3/16 septembrie). În această bătălie și în cadrul ofensivei de pe Somme, cele două părți au pierdut 500.000 de oameni, care au fost uciși în timpul luptelor. S-au înregistrat sute de mii de răniți. Țarul Nicolae al II-lea a ordonat de urgență o ofensivă împotriva forțelor austro-ungare din Galiția, pentru a descongiona frontul italian. În Balcani, armata bulgară, presând între 17/30 august și 20 august / 2 septembrie în zona Monastir, a obligat corpul expediționar franco-britanic să stea în defensivă.⁵³⁴

Acțiuni de amploare au avut loc în Africa, Orientul Apropiat și Mijlociu, Mediterana, Oceanul Atlantic și Marea Nordului.

În pofida stăruințelor Germaniei și Austro-Ungariei, cu care România a încheiat în anul 1883 un Tratat de asistență mutuală, precum și a legăturilor naturale, la izbucnirea războiului statul român s-a străduit să adopte o poziție de neutralitate. N-a fost ușor de ajuns aici, dar starea de expectativă a fost considerată a fi cu mult mai potrivită și chiar mai favorabilă României. Lapidar, Consiliul de Coroană întrunit la Sinaia, în ziua de 21 iulie / 3 august 1914, prezidat de Regele Carol I, a adoptat hotărârea înțeleaptă potrivit căreia „*România va aștepta, cu arma la picior, spre a intra în război, acolo și atunci când va socoti necesar, potrivit cu interesele sale*”.⁵³⁵

Deși regele Carol I și Petre P. Carp s-au pronunțat pentru intrarea în luptă alături de Puterile Centrale, Consiliul de coroană, luând cunoștință de textul tratatului secret din 1883, a apreciat că războiul început de Austro-Ungaria împotriva Serbiei constituia o agresiune, încalcându-se astfel caracterul defensiv al tratatului dintre România și Tripla Alianță. S-a apreciat astfel că acel *casus foederis*, specificat în articolul 2 al tratatului, nu se putea invoca, Austro-Ungaria fiind agresoare și nu victimă și că România „nu are niciun interes să ajute Austro-Ungaria să distrugă Serbia”.⁵³⁶

Totuși evenimentele s-au precipitat, în interior, la nivel statal, prin decesul Regelui Carol I, la data de 27 septembrie / 10 octombrie 1914 și succesiunea la tron a Regelui Ferdinand I. Tânărul Rege și primul ministru I. C. Brătianu au făcut față cu greu presiunilor din exterior. După doi ani de încordată așteptare (neutralitate), sub diverse presiuni și promisiuni din partea ambelor tabere, la data 4/17 august 1916 România a încheiat cu Antanta două convenții – Convenția Politică și Convenția Militară – care stipulau condițiile intrării României în război.⁵³⁷

Cele două convenții prevedeau recunoașterea dreptului României de a-și uni teritoriile locuite de românii din Imperiul Austro-Ungar și garantarea integrității teritoriului României din acel timp. În schimb, România se angaja să declare război Austro-Ungariei până la 15/28 august 1914. Rusia trebuia să întreprindă o puternică

⁵³³ *Ibidem*, p. 326

⁵³⁴ *Ibidem*, p. 328.

⁵³⁵ *Ibidem*, p. 331.

⁵³⁶ *Ibidem*

⁵³⁷ *Ibidem*, p. 345-346

ofensivă împotriva Austro-Ungariei, pentru a facilita intrarea Armatei României în război și să debarce un Corp de Armată în Dobrogea. La rândul ei, Franța trebuia să deschidă un front în Balcani, de la Salonic, împotriva Bugariei, pentru a scoate-o din război.⁵³⁸

Consiliul de Coroană Român a aprobat oficial tratatele încheiate și a declarat război Austro-Ungariei la data de 14/27 august 1917.⁵³⁹

Armata Română, deși slab instruită și insuficient dotată cu mijloace de luptă moderne, lipsită de experiența marilor confruntări, în raport cu adversarul, care acumulasese doi ani de experiență concretă în luptă, totuși dornică să elibereze provinciile românești, a atacat pe toată lungimea arcului carpatic obiectivele germano-austro-ungare, infiltrându-se în Transilvania și Bucovina și ocupând câteva centre importante: Brașov, Făgăraș, Odorheiu Secuiesc, Miercurea Ciuc, Petroșani. În final armata română a ajuns pe cursul mijlociu al Mureșului și la porțile Sibiului.

Trupele germane, austriece și ungare din Transilvania, surprinse de iureșul ostașilor români, sprijiniți de populația civilă românească, au ripostat puternic, începând cu 1 octombrie 1916, sub conducerea generalului Falkenhayn, în timp ce în Dobrogea și Muntenia, după eșecul Manevrei Armatei Române, de la Flămânda, din septembrie 1916, trupele germane, bulgare și turce au atacat armata română, sub conducerea generalului Mackensen. Analistul german Erich Ludendorff recunoștea că continuarea înaintării rapide a armatei române în interiorul Transilvaniei ar fi făcut ca nu numai grupul de armate al arhiducelui moștenitor Carol să fie învâluit, „dar drumul ar fi devenit liber pentru a merge către inima Ungariei și împotriva comunicațiilor cu Peninsula Balcanică”, rezultatul fiind sintetizat în concluzia: „am fi fost învinși”.⁵⁴⁰

Cu tot eroismul ostașilor români, Puterile Centrale au ocupat teritoriul din Transilvania ce fusese eliberat de ostașii români, Dobrogea, Oltenia și Muntenia, obligând Casa Regală și Guvernul să se retragă în orașul Iași, devenit capitală a României. Ulterior și Armata Română s-a retras pentru refacere în Moldova.

Armata Română, refăcută în iarna anului 1916/1917 cu ajutorul misiunii militare franceze, va da răsunătoarele bătălii în vara anului 1917, în triumful morții – Mărăști, Mărășești și Oituz – salvând ființa națională a poporului român.⁵⁴¹

După încheierea Armistițiului de către Rusia bolșevică cu Puterile Centrale, la 22 noiembrie 1917, și România a fost nevoită să încheie Armistițiul cu Puterile Centrale, la data 26 noiembrie 1917. În ziua de 28 ianuarie / 10 februarie 1918, Uniunea Sovietică a încheiat pacea de la Brest-Litovsk, obligând astfel România să încheie pacea înrobitoare de la 24 aprilie / 7 mai 1918, la București, prin care punea la dispoziția Germaniei resursele economice pentru o perioadă de 90 de ani.⁵⁴²

La data de 28 octombrie / 10 noiembrie 1918, Armata Română a fost remobilizată, ca urmare a deschiderii victorioase a frontului aliaților de la Salonic. Susținută de întregul popor român, unit în granițele sale naționale – 27 martie / 9 aprilie 1918 (unirea Basarabiei cu România), 15/28 noiembrie 1918 (unirea Bucovinei

⁵³⁸ *Ibidem*, p. 346-347

⁵³⁹ *Ibidem*, p. 371

⁵⁴⁰ *Ibidem*, p. 415

⁵⁴¹ *Ibidem*, p. 517-631

⁵⁴² *Ibidem*, p. 674-682

cu România) și 18 noiembrie / 1 decembrie 1918 (unirea Transilvaniei cu România) – Armata Română a contribuit la consolidarea Unirii și a înfrânt Armata Ungară în campania din Ungaria, din 1919, și apoi a alungat trupele ruse și ucrainiene din Basarabia și Bucovina.⁵⁴³

Din inițiativa Ministerului de Război și a Bisericii Ortodoxe Române, la data de 12 septembrie 1919 s-a constituit „Societatea Mormintele Eroilor Căzuți în Război, 1916-1919”, prin Înaltul Decret Lege nr. 4106, având președinte de onoare pe regina Maria și președinte executiv pe Î.P.S. Miron Cristea, mitropolitul primat (din 1925, primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române). Acest organism a adunat în Cimitire ale eroilor osemintele celor căzuți în campaniile militare din 1916-1919, a propus guvernului României sărbătorirea Zilei Eroilor începând din 1920, în ziua înălțării Domnului Iisus Hristos la ceruri, a stabilit Eroul Necunoscut, înhumat în ziua de 17 mai 1923, în Parcul Carol I din capitală (terasa „Al. I. Cuza”, din fața Muzeului Militar Național) și a desfășurat activități educative pentru cinstirea eroilor neamului românesc din războiul de independență (1877-1878), din al doilea război balcanic (1913) și din războiul pentru întregire statală și națională (1916-1919).

În anul 1927 Societatea Mormintele Eroilor Căzuți în Război a fost transformată în Societatea „Cultul Eroilor” și în 1940 s-a constituit „Așezământul Regina Maria pentru Cultul Eroilor”, în baza Legii cu privire la regimul mormintelor și operelor comemorative de război, din 1 august 1940.

Organismele Cultul Eroilor au construit în perioada interbelică 14 mausolee și 106 cimitire ale eroilor, precum și troițe și monumente ale eroilor. Printre primele monumente ale eroilor construite în România se remarcă dezvelirea „Crucii Eroilor” de pe Caraiman, din munții Bucegi, la data de 14 septembrie 1928, din inițiativa Reginei Maria, monumentul fiind dedicat eroilor căzuți în Războiul pentru întregirea neamului românesc (1916-1919).

„Așezământul Regina Maria pentru Cultul Eroilor” a fost desființat prin Decretul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, nr. 48, din 29 mai 1948, devenind Așezământul „Cultul Eroilor”, care s-a desființat la data de 8 iunie 1949.

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri, nr. 948, din 19 iulie 1952, s-a hotărât: *„Cimitirele eroilor ostașilor români, precum și cimitirele eroilor ostași ai armatei sovietice căzuți în războiul antifascist, aflate pe teritoriul Republicii Populare Române, vor fi îngrijite și administrate de către comitetele executive ale sfaturilor populare în raza cărora se găsesc”*.

Prin Decretul Lege al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, nr. 117, din 23 octombrie 1975, s-a stabilit ca *„îngrijirea cimitirelor și monumentelor eroilor și cinstirea memoriei eroilor patriei să se desfășoare cu prilejul sărbătoririi zilei de 9 mai”*.

La inițiativa unui grup de ofițeri, în anul 1990 s-a înființat Comitetul Național pentru Restaurarea și Îngrijirea Cimitirelor și Monumentelor Eroilor, înregistrat la Judecătoria Sectorului 1 București, nr. 664, din 19 noiembrie 1991. Din anul 1995 s-a

⁵⁴³ *Ibidem*, p. 683-693

revenit la tradiție și Ziua Eroilor se sărbătorește în Ziua Înălțării Domnului Iisus Hristos la ceruri.

În anul 1997 Comitetul Național pentru Restaurarea și Îngrijirea Cimitirelor și Monumentelor Eroilor s-a transformat în Asociația Națională „Cultul Eroilor” iar în anul 2011, Conferința Națională a Asociației Naționale „Cultul Eroilor” a hotărât să se adauge în titulatura asociației numele „Regina Maria”, care are filiale în toate județele țării. Organul de presă al Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” este „România Eroică”.

Istoricul Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” se găsește în revista „România Eroică”, nr. 2 (49), din anul 2014, ce se află la Filialele Județene ale Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări generale și speciale

- ** Istoria României în date, Editura Enciclopedică Română, București, 1971.
- *Mic Dicționar Enciclopedic*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
- Găvănescu, C.; Manolescu, Ion, *Războiul cel Mare 1914-1918*, vol. 1, București, 1924.
- Pașcu, Ștefan ș.a., *Istoria militară a poporului român*, vol. 5, Editura Militară, București, 1988.